

Föreläsningar vid
Stockholms
högskola, HT 1890 :
L40:87 B /

Rydberg, Viktor,

HS L40:87 B

National Library
of Sweden

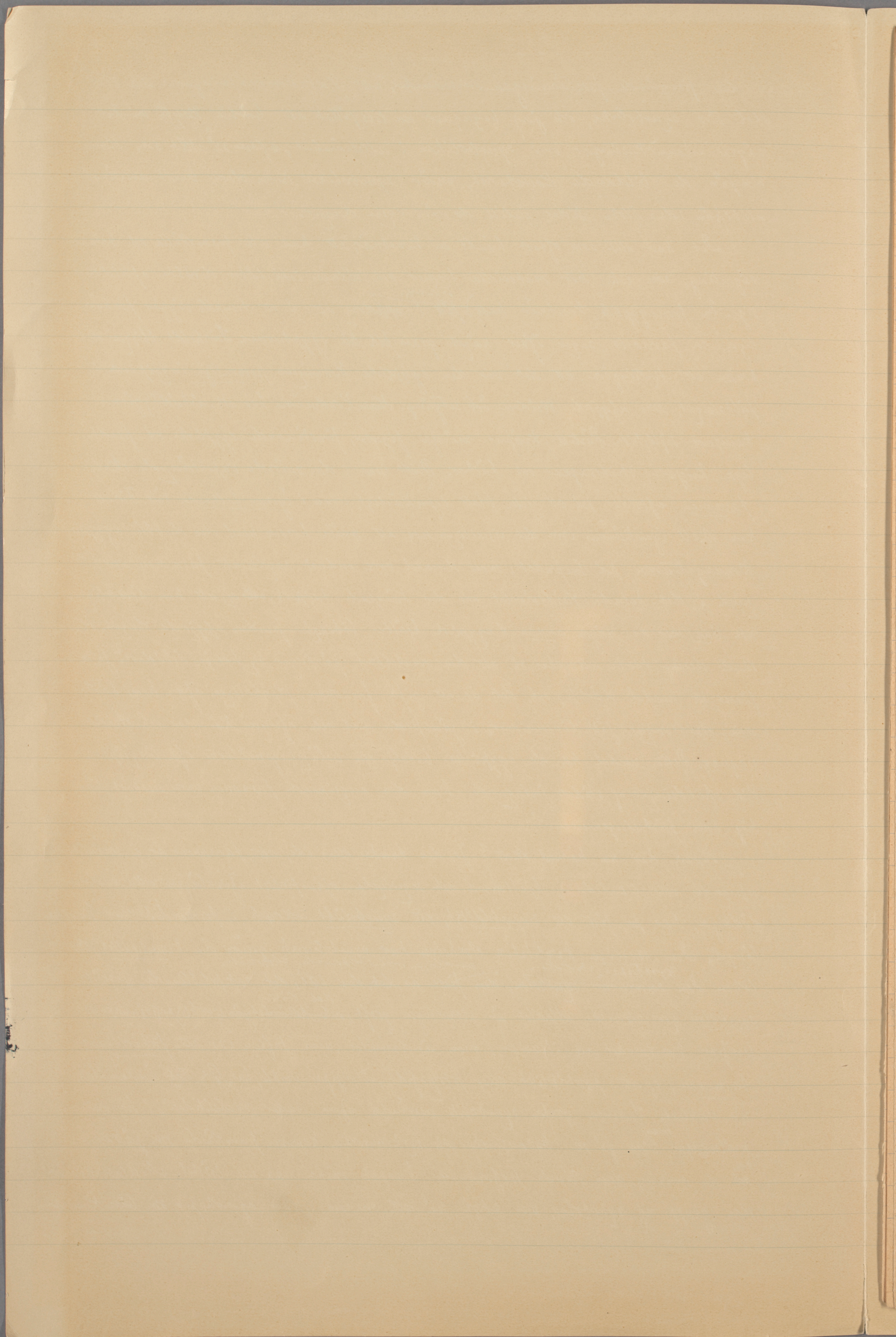
2.

L 40 : 87 B : 2

2.

19/9 1890

(6 bl.)

jag har påskat
 I den föregående föreläsningen omnämndes, att Katakummålningarna till stor del äro symboliska, och jag bevägrar nu till följande att här till lägga en kort nägra anmärkningar om symboliken i allmänhet, ~~eftersom~~ vi vill om den anse de bildande Konsterna, men symboliken inom dem varit använd alltifran de äldsta tider intill ~~de~~ våra egna dagar.

Det har allt som oftast hänt en Konstnär, att han vill framställa och betona någonting, som icke har materiella former och således icke låter direkt afbildas sig. En fornegyptisk Konstnär hade ^{till ex.} följande i uppdrag att i ett tempel väggar förhålliga en faraons seger öfver något grovmyll till egyptierna. Särskildt återigen det kom att tydliggöras, att det var den egyptiske Konungens personliga ingripande i fältslaget, som afgjorde Striden i utgång. Han Konstnären har att åskådliggöra kungens lefvelset. Därtill kräpas många figurer, försämlade egyptiske och fiendliga krigare, stridsvagnar och hästar. Mitt inne i den svåraste vapentvängda skull faraonen afbildas ju ett icke blott i egenkärligt, utan i egnen fallande sitt. För att han skall igenkännas vare det visserligen nog att måla honom med den dubbla egyptiske Konungsbärande på huvudet; men därmed vare endast sagt, att faraonen var med i det hotatte Stridsvagnslaget och den kämpade tappert, ~~att~~ ej, att han personligen och ide var än närm andra i egyptisk hjälte ~~historie~~ fiendens afgjorde slaget. Hur skall denne tanke uttryckas? ja, den omedelbart påträngar sig konige åskådare? ja, det finns ett medel därtill, och det är att gifva faraonen, på ett sätt som hästar och stridsvagnar, jättedimensioner, i jämförelse med alla öfriga kämpar och stridsvagnar. Detta medel ha de egyptiske batalj- och belägringsmålarna ofta tillämpat. Vid skildringar af Striders intågande kan den engripande faraonen vara inemot lika hög som fästningsmurarna.

Hvad har nu härmed skett? ja, den tanke eller ide, att faraonen är i socialt afseende och liksom i hjältumod och segerlycka ojämförligt öfverlägna alla andra dödliga, har på följande ett innehållligt, ett symboliskt uttryck i faraons ^{huvudens} kroppslängd. Den synliga kvalitativa storheten har symboliskt genom den konstitutiva storleken. Den synliga är symbolen; den synliga är det, den ide, det sakförhållande, ^{andliga och sociala storheten} hvilket symbolen ger uttryck. Medlet är visserligen groft; ^{det stift} och tillintetgjör verklighetsinnet och beröfr Konstverket all illusion; men ändamålet med teflan var att förhålliga faraonen, ej att porträttligt eller porträttligt återgifva verklighet, ^{Om det ändamålet} är vanligt. Samma groft symbolik användes afven under medeltiden, i hvars målningar kan vi se bekräftade och tydliga kejsare framställa som jättar ^{och} de omkring dem ständt hofmännen knappt räcka upp till bröstet. Medlet tillhör den grupp af symboler, som utgå på att medels yttre egenskaper, som lita kunna

19/9. 90.

19/9.90.

19/9. 90.

Egendomligt är, att dessa Kännetecken i vissa afseenden sammanhållas med dem som konstnärerna intuitivt brukat för att känneteckna medlemmar af präbyskerklassen.

N:o 5 Symbolen En symbol är alltid hämtad ur verkligheten eller ur hvad man ~~tror~~^{tror} eller tror vara verklighet. De kristna symbolerna dufron, lammet, hjortan vid källan, skeppet, ~~vindruket~~^{tricket}, korset, palmen, olivbladet, och andra, som finnas i Katakomberna, äro alla verkliga ting. Men äfven ur tron och fantasins värld kunna gestalter hämtas och göras till symboler, förutsatt att de för tron och fantasin fört en fast och bestämd gestaltning. Så kan Amorgestalten tjäna till symbol af kärleken, ~~Becken till symbol af~~^{Becken till symbol} af äktenskapet eller fruktbarheten. I Katakomberna beqväm ofta gammaltestamentliga gestalter som symboler af kristna idéer, såsom Jonas' berättelse ur hafvet som symbol af återuppståndelsen, den nakna David i lejonkulan som symbol af hoppet om Guds hjälp i fara och trängsål, Moses framkallande ett vatten ur klippan som symbol af Kristus, som ^{lifgivande brunn} ~~ippar~~ för den förmäktande mänskligheten. Den ur mytologien hämtade Orfeus, som med sina fem tjurar de vilda djuren, är liksåledes en symbolisk framställning, ~~och som den redan nämner sig gressens värd.~~ Så äfven den gode herdens slottsbilden vi här se är en kopia från Katakomberna.

Bestämd med symboliken, men likväl ej att förblandas med densamma är allegorien, hvilken liksåledes innefattar och innehåller en vigtig plats inom de bildande konsterna. Symbolen gör aldrig anspråk på att till fullo uttrycka den idé, som den vill förmedla. Det är för en god symbol nog, att den hänvisar till idén på ett lätt fattligt sätt. Allegorien framträdde med större anspråk. Den vill bilda en fullständigt analogi till idén. Den vill ur det abstrakta frambranda ~~konkret~~^{det, konkret} och ställa idén själv ~~ärkändlig för ögat för ögat~~ väl icke idén själv, hvilket är omöjligt, men närmast med idén i analogi, att man liksom ser den själv. Medans symbolen är ett föremål, som har af sin tillvaro för sig och ~~anför~~ ^{anför} andra egenskaper. Än den, genom hvilken detta föremål kan hänvisas till idén, ~~är~~ ^{är} har allegorien ^{värd} ingen tillvaro i sig själv, utan blott i idén, att korrigera den vill gifva ~~ärkändlighet~~^{var ordligt}. Skalden och målaren ha ofta anlitat allegorien. Jag ~~avbildade~~^{avbildade} följande ~~form~~ en allegorisk teffla, målad af ettelles, ~~han~~ till minne af den förfärlige, för hvilken han varit utsatt genom en afundsmanns ränner vid det ptolemiska kopiet. Tefflan framställer följande scen. Man ser en herrskare, utstyrd med långa öron så långa, att man kan kalla dem Midas' öron. Brevid honom stå två kvinnor,
 (Se i Kung Stolemäns)

19/9. 90.

som föreställa okunnighet och vinsttroendet, och fram med hand skyddas
 en tredje kvinna, en förföriskt vacker, men med hat och vrede i ansiktet draget.
 Hon släpar fram till honom en på golvet liggande ung man, som
 viker armarne mot himmelen och ropar gudarna om hjälp. Dessa
 kvinnor är Sjädeliken; den unge mannen utgjör själf. Framför Sjädeliken
 går en ful man med blek hy och skarpa ögon. Det är sjukdomen. Bakom
 dem synas två kvinnor, som sjöta med Sjädelikens bröst. Det är Liten
 och Gadueget. ~~Det~~ Först på båda sidorna mot alla riktningar står en kvinna i svarta
 sinderrika kläder och kastar en skugg blink mot den unge adeln,
 kvinnogestalt. Den fjärde är Begjeren, den senare Sanningen. Utjelld tefta är
 förlomd; man under renässanstiden gjorde flere konstruärer, bland dem
 Albrecht Dürer och Sandro Botticelli, försök att reproducera henne efter
 den beskrifning man har om henne. ~~Det~~ ^{Det}

N: 210.

En annan allegorisk tefta af Botticelli, "Vårrens tid", visad här.

Att på lyckligt sätt allegorisera är en af konstens allra svåraste uppgifter,
 och därför också en af dess allra farligaste. De flesta allegoriska teftor
 äro kalla och fjärrade sin uppkomst ut abstraktioner. För att lyckas, måste
 konstruären förena färdighet och tankekonst med en liflig fantasi
 och den tillsporda förmågan att kunna gifva lif och individualitet åt figurer,
 som icke äro affbildade ut verkligheten. De bästa allegoriska teftor framställ.

till hv. just vilken den är af Botticelli,

ningarna, äro vidlaga, icke hvilka åskådarna icke anar några ~~analogi~~
~~utän för sig~~ ^{allegori} förmå visse enkla rekonstruera i framställningen hän-
 visa på, att den mildaste situationen är framkallad ut ett tankeinnehåll.
 Sagom om Amor och Psyke är exemplet på en lyckad allegori inom poesiens
 område. Ett barn kan him den och ha sin glädje af dess äfventyr, medan
 den på samma gång gör tyndlättning ut den moquade tanken. Den
 så ofta behandlade allegorien ~~Herkules~~ ^{Herkules} vid Niljervägen kan behandlas så,
 att den, ehuru framställande en tanke, ser ut som om den vore gripen omedel-
 bart ut verkligheten. Storstad allegorier äro Rafael framställningar
 af teologien, jurisprudence, filosofien och poesien. Men som sagt:
 den allegoriska genren är farlig, och kan ~~i ett öfvermått~~ ^{i ett öfvermått} för kripes a-
 vundligt begripade konstruärer. ~~Men~~ Den bör icke odlas, utän när nödri-
 digheten påkallar den. Och det sker ofta nog ~~vidt~~ ^{i tyngre} på skulptur-
 skulpturens område, såväl i tek. och väggmålningar i offentliga
 byggnader.

19/9.90.

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1887

6

N: 8.

96

Efter denna digression har jag nu att tillägga några ord om Katakomb-
 målningarna. Den förhållningen icke endast symboliska eller symbolisk-
 allegoriska framställningar, utan äfven, ehuru i ringa mån, ett slags
 genremåleri, hvars förnämligaste figur är fossoren, Katakombgräparnen,
 representanten för den arbetareklass inom den kristna församlingen, som
~~utskottat de dystra~~ ur tuffklippan utskottat de dystra underjordiska
 grängar och grottor, som bildar de kristna dödens stad. Än framkallar han
 arbetande med sin hacka, än står han med hacka och lampor i
 händerna ifrån sin egen graf. N: 6. De förhållningen till och med en rent historisk kristna
 målning, som kristna i stället inför dem står.

Det är icke konstnärer, utan hantverkare, som gjort målningarna
 i Katakomberna, men hantverkare, vägledde af det högt utbildade antika
 konsthantverkets traditioner, och bland hvilka de och annan möjligt kan
 gifva bättre orker, om han arbetat öfver jord och ej vid den flämtande lam-
 pan nere i ~~berget~~ tuffberget i närheten. Målningarna äro gjorda med viten-
 färger på torrt murbruk, med breda konturer, snett perspektiv och
 säker rätlin. I de talrika nakna Daniel- och Jonafigurerna äro gestalterna
 till regel proportionerliga och riktiga. Linieföring, ställning och åtböden
 hänna ännu till den klassiska skolan. Äfven färgen är lätt och harmonisk.
 Arkitekta moment förhållningen ännu icke, ~~ej heller har man lagt an på att~~
~~framställa döden i~~ och man har icke med dystra framställningar af
 döden och förgängelsen velat öka intrycket af Katakombernas egen dystra
 hota, utan tvärtom velat mildra denna genom hänvisningen till de
 fristående ~~och på skönlighetens hänvisande från~~ ^{momenten i den kristna} religiösa tron. Förstärket,
 att den nya religionen har i Katakombmålningarna omedelbart skapat sig
 en ny konstnärlig stil, som har förtröden framför den samtida hedniska,
 och att i synnerhet det perspektiviska och rent målade der gifva sig
 mest gällande är alldeles gripet ur luften. De gammalkristna målningarna
 behandla delvis andra ämnen än de hedniska, men kapra den sjunkande,
 klassiska konstens stil och vidare följa den väg nedåt till fullständigt
 förfall.

Till detta förfall har ^{den kristna} den nya läran och lidandet, synnerligen
 på den fristående plattformen ömside, men han har icke framkallat den.
 Icke ens de förfärliga politiska, sociala och ekonomiska omstörtningar,
 som med plöjde germanernas segrade utlopp mot romerriket, kapra
 framkallat dem; de bidroja endast till ~~den~~ ^{att} ~~den~~ ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~ ^{den}
 hastigare och grundigare ~~(Konsten hade redt om utvecklar sig till)~~
 hade långt före kristendomens

19/9.90.

